

Original Article

Fundamental Challenges of Iranian Law Regarding Criminal Warrants (Mesures de Sûreté) in Light of the French Code of Criminal Procedure

Yaser Hajipour¹ , Zeinab Bagherinezhad^{*2}

¹ Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

² Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

[10.22080/LPS.2025.29958.1796](https://doi.org/10.22080/LPS.2025.29958.1796)

Received:

August 31, 2025

Accepted:

October 9, 2025

Available online:

November 22, 2025

Keywords:

Criminal warrant,
Warrant, detention,
Detention, Person,
Iranian Code of
Criminal Procedure,
Judicial Precedent,
French Criminal
Procedure Code

Abstract

Criminal warrants are among the most important tools for ensuring the presence of the accused and protecting victims' rights in the criminal justice process. However, a close examination of the Code of Criminal Procedure and judicial precedents reveals numerous challenges and gaps in the issuance, execution, and supervision of these orders. This article provides a critical analysis of the legal and practical framework of criminal warrants, particularly in the area of pretrial detention (*détention provisoire*). It meticulously evaluates the general and specific conditions for issuing these orders, their application to natural and juridical persons, and the classification of different types of criminal warrants under Iranian law. The central question of this research is: What are the challenges in the law and implementation of criminal warrants within Iran's Code of Criminal Procedure? In addition to identifying legal conflicts, interpretative ambiguities, and weak enforcement mechanisms, the article proposes solutions for legal reform, the establishment of consistent judicial procedures, and the protection of fundamental principles of a fair trial, such as the presumption of innocence, the separation of investigative and prosecutorial authorities, and the proportionality of warrants. These solutions are offered through a comparative study, with a special focus on the French Code of Criminal Procedure. This descriptive-analytical article, using library resources and precedents, endeavors to identify structural and procedural challenges—such as legal conflicts, structural ambiguities, and implementation gaps—and, through comparative analysis with French criminal procedure, proposes remedial solutions, including legal reform, greater use of judicial supervision orders, and the creation of unified judicial precedents, to address the existing problems.

***Corresponding Author:** Zeinab Bagherinezhad

Address: Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: zeinabbagherinezhad@iau.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Criminal warrants are essential tools in the Iranian criminal justice system to ensure a defendant's presence during proceedings and to protect a victim's rights. However, a critical analysis of the Iranian Code of Criminal Procedure (ICCP) and judicial practices reveals numerous challenges. These issues arise from ambiguities in the law, inconsistent judicial interpretation, and weak enforcement mechanisms, which can sometimes violate the fundamental rights of both the accused and the victims.

This article provides a critical analysis of the legal and practical framework of these warrants, with a particular focus on pre-trial detention orders. It evaluates the general and specific conditions for issuing these warrants, their application to natural and juridical persons, and the classification of different types of warrants in Iranian law. By identifying legal conflicts and interpretive ambiguities, this study proposes solutions for legal reform and the development of a more coherent judicial practice. A comparative approach, referencing the French Code of Criminal Procedure, is adopted to offer effective and practical solutions.

A key conceptual debate in this area concerns the distinction between a "criminal warrant" and *judiciaire*." The latter term is often preferred because it lacks the negative connotation of guilt and aligns more closely with the principle of the presumption of innocence.

2. Methods

This study employs a descriptive-analytical method to examine the legal and practical challenges of criminal security warrants in Iran. The research is based on

a critical analysis of the Iranian Code of Criminal Procedure (ICCP), relevant judicial precedents, and legal scholarly articles. We evaluate the general and specific conditions for issuing these warrants, their types, and their application to both natural and juridical persons.

3. Results

For any warrant to be issued, several general conditions must be met: the warrant can only be issued after the necessary investigations have been conducted and the formal charge has been communicated to the accused; there must be sufficient evidence to establish a strong suspicion; and the principle of proportionality must be observed, meaning the type and scope of the order must correspond to the severity of the crime and the circumstances of the accused.

For individuals over 18, a judge can issue any of the ten types of warrants. The judicial system for minors (under 18) follows a special protective approach. The priority is to entrust the minor to their parents or legal guardians. If a warrant is necessary, only a *Cautionnement*, or "third-party guarantor" is permissible for minors aged 15 to 18. If a *Cautionnement* or third-party guarantor (*kefalat*) is not possible, the minor may be temporarily held in a reform and rehabilitation center. Under Article 690 of the ICCP, warrants for juridical persons are limited to two types: a prohibition from engaging in specific business activities related to the crime, and a prohibition from making voluntary changes to the legal status of the entity. Unlike for natural persons, issuing a warrant for a juridical person is not mandatory and is at the judge's discretion.

The ICCP classifies warrants into three main categories.

Commitment warrant: These orders require the accused or a third party to fulfill certain obligations, with or without a penalty bond. The main challenge with these warrants, particularly for civil servants, is the lack of a clear legal framework and a unified judicial procedure for their enforcement.

"Cautionnement and third-party guarantor (kefalat): Both are mandatory judicial measures. In kefalat (bail), a third party guarantees the accused's appearance in court. The main issues with both types include the absence of clear guidelines for judicial assessment of the bailer's financial capacity or the value of collateral, as well as ambiguous procedures concerning the temporary detention of an accused who cannot provide it.

4. Conclusion

Standardize judicial practices to ensure the consistent application of warrants. Strengthen enforcement mechanisms, particularly for warrants against juridical

persons, to ensure these warrants serve their intended purpose. Refine procedures for pre-trial detention to align with the principle that it is an exceptional measure and to prevent unnecessary and prolonged incarceration caused by procedural delays. Adopt best practices from comparative law, such as the French model, which emphasizes judicial supervision as the primary tool and views pre-trial detention as a last resort, to improve the efficiency and fairness of the system. Ultimately, these reforms will lead to a more efficient and just criminal justice system that better respects the presumption of innocence and protects the fundamental rights of all parties.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contributions

All authors contributed equally to the research, analysis, and writing of this article.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

علمی پژوهشی

چالش های بنیادی حقوق ایران در زمینه قرارهای تامین کیفری در سنجه قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه

یاسر حاجی پور^۱ ID، زینب باقری نژاد^۲ ID*

^۱ استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
^۲ استادیار، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

[10.22080/LPS.2025.29958.1796](https://doi.org/10.22080/LPS.2025.29958.1796)

چکیده

قرارهای تامین کیفری از مهم‌ترین ابزارهای تضمین حضور متهم و رعایت حقوق بزه‌دیده در فرآیند دادرسی کیفری به شمار می‌روند. با این حال، بررسی دقیق قانون آیین دادرسی کیفری و رویه‌های قضایی نشان می‌دهد که چالش‌ها و خلأهای متعددی در زمینه صدور، اجرا و نظارت بر این قرارها وجود دارد. مقاله حاضر با تحلیل انتقادی ساختار قانونی و اجرایی- عملی قرارهای تامین، به‌ویژه در حوزه قرار بازداشت موقت، به ارزیابی دقیق شرایط عمومی و خاص صدور این قرارها، وضعیت اشخاص حقیقی و حقوقی به‌عنوان مخاطبان قرار و دسته‌بندی انواع قرارهای تامین در حقوق ایران پرداخته است. مهم‌ترین سوال این پژوهش این است که در قانون آیین دادرسی کیفری ایران چه چالش‌هایی در زمینه قرارهای تامین کیفری در قانون و اجرای آن وجود دارد؟ این پژوهش علاوه بر شناسایی تعارضات قانونی، ابهامات تفسیری و ضعف در ضمانت اجراها، راهکارهایی برای اصلاح قانون، ایجاد رویه‌های قضایی منسجم و تضمین اصول بنیادین دادرسی منصفانه مانند اصل برائت، تفکیک مقام تحقیق از مقام تعقیب و تناسب قرارها در رهگذر مطالعه تطبیقی با آیین دادرسی کیفری فرانسه ارائه شده است. این مقاله با این رویکرد، با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و رویه عملی تلاش نموده است پس از شناسایی چالش‌های ساختاری و اجرایی (مانند تعارضات قانونی، ابهامات ساختاری و خلأهای اجرایی) با توجه به مطالعه تطبیقی با دادرسی کیفری فرانسه، راهکارهای اصلاحی (مانند اصلاح قانون، استفاده از قرارهای نظارت قضایی و ایجاد رویه قضایی منسجم) را جهت رفع مشکلات موجود ارائه دهد.

تاریخ دریافت:

۰۹ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۷ مهر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۰۱ آذر ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

قرار تامین کیفری، قرار بازداشت موقت، اشخاص حقوقی، قانون آیین دادرسی کیفری، رویه قضایی، دادرسی کیفری فرانسه

* نویسنده مسئول: زینب باقری نژاد

آدرس: دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

ایمیل: zeinabbagherinezhad@iau.ac.ir

۱ مقدمه

اتهام به متهم وجود داشته باشد صدور قرار تأمین کیفری الزامی است و باید این قرار صادر شود؛ در حالی که در صدور قرار نظارت قضایی، تشخیص قاضی در اولویت قرار دارد. بنابراین تأمین کیفری و نظارت قضایی دو نهاد کاملاً متفاوت هستند و نظر قانون‌گذار همان قرار تأمین کیفری است. به نظر می‌رسد هر دو دیدگاه شایسته تأمل و دفاع است؛ در این نوشتار با توجه به اینکه اصطلاح قرار تأمین کیفری رایج‌تر و مصطلح‌تر است، از اصطلاح قرار تأمین کیفری استفاده خواهد شد.

بررسی دقیق ساختار قانونی، رویه‌های قضایی و چالش‌های موجود در نظام دادرسی ایران نشان می‌دهد که بسیاری از مقررات مربوط به صدور، تبدیل، تشدید و اجرای این قرارها با ابهام، تعارض یا خلأهایی مواجه است که در مواردی منجر به نقض حقوق متهم یا بزه‌دیده می‌شود؛ از جمله این موارد می‌توان به عدم تناسب قرارها با نوع جرم و وضعیت متهم، تفاوت‌های غیرموجه در اجرای قرارها برای اشخاص حقیقی و حقوقی و اشکال در ضوابط صدور قرار بازداشت موقت اشاره کرد.

در این مقاله، تلاش شده است با نگاهی تحلیلی و نقادانه، ضمن بررسی شرایط قانونی صدور قرارهای تأمین، به تبیین وضعیت مخاطبان این قرارها (اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی) پرداخته و انواع چالش‌های قرارهای تأمین کیفری مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین با شناسایی چالش‌های نظری و عملی موجود، پیشنهادهایی برای اصلاح قوانین، تفسیر یکپارچه و ارتقای رویه‌های قضایی با نگاهی به آیین دادرسی کیفری فرانسه ارائه شده است. این نوشتار در راستای تحقق اهداف عدالت کیفری، حمایت از حقوق بنیادین طرفین دعوی کیفری و تقویت کارآمدی نظام دادرسی تدوین شده است.

قرارهای تأمین کیفری به عنوان یکی از ابزارهای اساسی در نظام عدالت کیفری، نقش مهمی در تضمین حضور متهم، حفظ حقوق بزه‌دیده و تضمین روند صحیح دادرسی ایفا می‌کنند. با وجود این، کاربرد این قرارها همواره با چالش‌هایی در حوزه قانون‌گذاری، تفسیر قضایی و اجرای عملی مواجه بوده است. یکی از مهم‌ترین مباحث، تمایز مفهومی و حقوقی میان اصطلاح «قرار تأمین کیفری» و «قرار تأمین قضایی» است؛ چرا که اصطلاح اخیر، بار منفی پیش‌داوری و مجرمیت را نداشته و با روح حاکم بر ق.آ.د.ک^۱، به‌ویژه اصل برائت و اصل دادرسی منصفانه، همخوانی بیشتری دارد؛ از این رو، به نظر می‌رسد تدوین کنندگان ق.آ.د.ک ایران، عنوان فصل هفتم از بخش نخست این قانون را «قرارهای تأمین و نظارت قضایی» انتخاب نموده‌اند. در ق.آ.د.ک ایران، قرار نظارت قضایی مکمل قرار تأمین دانسته شده است درحالی که در ق.آ.د.ک.ف^۲، تمامی قرارهای تأمین، ذیل عنوان قرار نظارت قضایی قرار گرفته (Art. 137 c.pr.pén) و فقط بازداشت موقت با تشریفات خاصی دنبال می‌گردد (Art. 137-1 c.pr.pén). تدبیر حضور در محل سکونت با نظارت الکترونیکی نیز در زمره قرارهای تأمینی متهمان است (Art. 142-5 c.pr.pén).

اما از سوی دیگر، در دکتترین و رویه قضایی ایران، حتی از دیرباز، اصطلاح قرار تأمین قضایی، ناشناخته و مهجور بوده است؛ چرا که اعتقاد بر این است علت بیان نکردن واژه کیفری به دنبال واژه تأمین، بدیهی بودن موضوع است و بیان تأمین قضایی شاید با هدف و نیت قانون‌گذار در تعارض باشد؛ در نظارت قضایی این مقام قضایی است که علاوه بر تأمین کیفری، قصد نظارت بر متهم را نیز دارد و در واقع قانون‌گذار به دنبال گسترش اختیارات شخص قاضی است. از سوی دیگر، اگر دلایل کافی جهت توجه

۲- از این پس، قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه به اختصار ق.آ.د.ک.ف نوشته می‌شود.

۱- از این پس، قانون آیین دادرسی کیفری به اختصار ق.آ.د.ک نوشته می‌شود.

۲ شرایط صدور قرارهای تأمین کیفری

صدور قرارهای تأمین کیفری، به‌عنوان مهم‌ترین نوع تأمین، تابع شرایط و ضوابط مشخصی است که در ق.آ.د.ک پیش‌بینی شده‌اند.

۲٫۱ شرایط عام صدور قرارهای تأمین کیفری

برای صدور هر نوع قرار تأمین کیفری رعایت شروط عامی ضروری به نظر می‌رسد؛ این شروط از فحوای مقررات آیین دادرسی کیفری قابل شناسایی و شمارش است؛ **نخست**، صدور قرار باید پس از تحقیقات لازم و تفهیم اتهام صورت پذیرد. تفهیم اتهام باید محصول تحقیقات باشد، نه مقدمه آن. این رویکرد تضمین‌کننده اصل برائت و جلوگیری از هرگونه پیش‌داوری در خصوص متهم است؛ (شجاع، ۱۴۰۲: ۶۹) بنابراین، عبارت سطور نخست ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک که در مقام صدور تأمین، تفهیم اتهام را مقدم بر تحقیق دانسته است، محل ایراد می‌باشد؛ **دوم**، باید برای صدور قرار ادله کافی وجود داشته باشد؛ از این رو، مقام قضایی باید با بررسی شواهد و مدارک موجود، در احتمال وقوع جرم توسط متهم، قناعت وجدان و ایقان قضایی حاصل نماید؛ لازم نیست این ادله به حدی باشد که برای صدور قرار جلب به دادرسی ضروری است، بلکه صرفاً وجود ظن قوی به انتساب اتهام کفایت می‌کند؛ **سوم**، در صدور تعداد قرار تأمینی، محدودیت وجود دارد و علی‌الاصول فقط امکان صدور یک قرار در مورد اتهامات متهم وجود دارد، چرا که ماده ۲۱۸ ق.آ.د.ک در این زمینه صراحت دارد که «برای اتهامات متعدد متهم، قرار تأمین واحد صادر می‌شود...»؛ اما در عین حال، احترام به قواعد صلاحیت ذاتی که در زمره قواعد آمره و لازم‌الاتباع است، ایجاب می‌نماید «...هرگاه رسیدگی به جرایم ارتكابی در صلاحیت ذاتی دادگاه‌های مختلف باشد، برای هر یک از اتهامات مربوط به صلاحیت آن دادگاه، یک قرار تأمین متناسب و مستقل صادر گردد»؛ بنابراین

قاعده تأمین قضایی (کیفری) واحد برای اتهامات متعدد لازم‌الرعایه است؛ **چهارم**، اصل تناسب در صدور قرار تأمین باید رعایت گردد؛ اصل تناسب ایجاب می‌کند که نوع و میزان قرار تأمین با اهمیت جرم، شدت مجازات قانونی آن، اوضاع و احوال متهم (مانند سوابق کیفری، وضعیت مالی، وضعیت خانوادگی)، و میزان خسارات احتمالی وارده به بزه دیده متناسب باشد. مطالعه مواد ق.آ.د.ک نشان می‌دهد منظور قانونگذار از تناسب توجه به دو بعد است: **از یک سو**، در تعیین نوع و میزان قرار باید تناسب قانونی مورد توجه قرار گیرد؛ به این مفهوم که در مواردی، خود قانونگذار معیار تناسب قرار را تعیین نموده و مقام قضایی را ملزم به تبعیت از آن نموده است؛ به عنوان نمونه، ماده ۲۱۹ ق.آ.د.ک خسارات بزه دیده را به‌عنوان مهمترین معیارهای تعیین میزان قرار تأمین انتخابی مقام قضایی دانسته است؛ همچنین، در تبصره ۳ ماده ۲۱۷ این قانون، قانون‌گذار صدور قرارهای تأمین کفالت و وثیقه در جرایم غیر عمدی که حقوق بزه دیده تضمین شده است را نامتناسب تشخیص داده و صدور آنها را جایز ندانسته است؛ بدیهی است این رویکرد تناسبی با فلسفه جلوگیری از افزایش جمعیت بازداشتگاه‌ها به دلیل ناتوانی متهمین از پرداخت وثیقه یا معرفی کفیل نیز قابل توجیه می‌باشد. **از سوی دیگر**، در صدور قرار تأمینی، باید تناسب قضایی وجود داشته باشد. بر اساس مواد ۲۱۷ و ۲۵۰ ق.آ.د.ک، تشخیص تناسب نوع و میزان قرار بر عهده مقام قضایی است که با در نظر گرفتن تمامی جهات پرونده و شرایط متهم، تعیین می‌گردد؛ بنابراین، ضابطین دادگستری حق گرفتن تأمین را ندارند و مقامات قضایی نیز از تفویض چنین حقی منع شده‌اند. از سوی دیگر، قانونگذار به ضابطین دادگستری اختیار تفهیم اتهام داده است و این در حالی است که یکی از آثار مهم تفهیم اتهام، گرفتن تأمین است و هم‌زمان نیز ضابطین از گرفتن تأمین منع شده‌اند. این امرشاید نشان از بی‌اعتمادی قانونگذار به ضابطین باشد. به نظر می‌رسد اختیار گرفتن تأمین کیفری در هر کلانتری با تعیین شرایط

استثنایی و با رعایت دقیق ضوابط قانونی مجاز است، قانونگذار علاوه بر رعایت شرایط عام حاکم بر صدور قرارهای تأمینی، شرایط خاصی را نیز برای صدور این قرار پیش‌بینی نموده است؛ **نخست**، باید دلایل، قرائن و امارات کافی دال بر توجه اتهام به متهم وجود داشته باشد؛ به عبارت دیگر، میزان ایقان قضایی به انتساب جرم به متهم باید به حدی باشد که علم و اقناع کافی در قاضی ایجاد کند که شخص این جرم را انجام داده است. این سطح از یقین، بالاتر از صرف وجود ادله کافی برای صدور سایر قرارهای تأمین است؛ **دوم**، موضوع اتهام باید یکی از جرائم مذکور در ماده ۲۳۷ ق.آ.د.ک باشد؛ این بدان معناست که برای جرایم خارج از این فهرست، حتی با وجود سایر شرایط، نمی‌توان قرار بازداشت موقت صادر کرد؛ **سوم**، یکی از شرایط سه گانه ماده ۲۳۸ ق.آ.د.ک وجود داشته باشد. توجه به شرایط ناظر بر ضرورت نگهداری متهم تحت قرار بازداشت موقت نشان می‌دهد این شرایط به منظور برقراری جریان صحیح دادرسی و حفظ امنیت عمومی پیش‌بینی شده‌اند و از این منظر، می‌توان آن‌ها را به سه دسته تقسیم نمود: *از یک سو*، ممکن است آزاد بودن متهم موجب از بین رفتن آثار و ادله جرم یا باعث تبانی با متهمان دیگر یا شهود و مطلعان واقعه گردد و یا سبب شود شهود از اداء شهادت امتناع کنند. *از سوی دیگر*، این احتمال وجود دارد بیم فرار یا مخفی شدن متهم باشد و به طریق دیگر نتوان از آن جلوگیری کرد. باید توجه داشت در این حالت، بازداشت موقت به عنوان آخرین راهکار و در صورتی که راه دیگری برای جلوگیری از فرار نباشد، مجاز است و در نهایت، آزاد بودن متهم محل نظم عمومی، موجب به خطر افتادن جان شاکی، شهود یا خانواده آنان و خود متهم باشد. در ماده ۱۳۸ آیین دادرسی کیفری فرانسه به صراحت آمده است «هر شخص تحت بررسی، بی‌گناه فرض می‌شود و آزاد باقی می‌ماند»، اما بنا به ضرورت تحقیق یا به عنوان تدابیر تأمینی می‌تواند تحت الزامات نظارت قضایی قرار گیرد و به صورت استثنایی، اگر الزامات نظارت قضایی اجازه دستیابی به اهداف فوق را ندهد،

مشخص در قانون (مانند امکان گرفتن تأمین در جرایم کم اهمیت، اختیار گرفتن تأمین به مأمور آموزش دیده‌ای با عنوان مأمور بازداشت یا هر عنوان متناسب دیگر و...) می‌تواند این نقیصه قانونی را برطرف سازد. (حاجی پور، ۱۴۰۱: ۲۲۵) در عمل نیز در جرایم کم اهمیت، به حکم ضرورت، ضابطان در این خصوص اقداماتی انجام می‌دهند (مانند نگه داشتن کارت ملی یا گواهینامه، توقیف موتورسیکلت یا ...). در حقوق کیفری انگلستان، پلیس می‌تواند به صدور قرار کفالت با تصمیم افسر بازداشت اقدام کند. همچنین امکان صدور قرار آزادی با قول شرف نیز وجود دارد. (حاجی پور، ۱۴۰۱: ۱۴۳) در حقوق فرانسه نیز صدور قرار نظارت قضایی برعهده بازپرس یا قاضی آزادی‌ها و بازداشت است (Art. 138 c.pr.pén)، اما منعی در اجرای آنها توسط افسران پلیس قضایی وجود ندارد (Vergès, 2022: 76)؛ **پنجم**، قرار تأمین باید به متهم فوراً ابلاغ شود. اهمیت این امر تا بدان جاست که قانونگذار مقرر داشته است قرار تأمین باید در همان جلسه پس از تفهیم اتهام به متهم ابلاغ گردد. این امر به متهم فرصت می‌دهد تا از حقوق خود آگاه شده و اقدامات لازم برای آزادی یا دفاع از خود را انجام دهد؛ **ششم**، قرار تأمین باید مستدل و موجه باشد؛ پیش‌بینی این شرط، ریشه در اصل ۱۶۶ قانون اساسی دارد که بر مستدل و مستند بودن تصمیمات قضایی به مواد قانونی و اصول آن تأکید دارد؛ مستدل بودن قرار نیز به این معناست که قاضی باید دلایل انتخاب نوع و میزان قرار را به طور شفاف بیان کرده و آن را بر مبنای مواد قانونی و اصول دادرسی توجیه و استوار نماید. در آیین دادرسی کیفری فرانسه، عدم رعایت این اصول و تشریفات با ضمانت اجرای دادرسی یعنی بطلان اقدامات، تضمین شده است (Pradel, 2023: 43).

۲،۲ شرایط خاص صدور قرارهای تأمین کیفری

از آن جا که قرار بازداشت موقت شدیدترین نوع قرار تأمین کیفری است و صدور آن تنها در شرایط کاملاً

خودسرانه و رعایت معیارهای قانونی دستگیری و بازداشت افراد)، تضمین حقوق افراد بازداشت شده (حق حضور سریع نزد مقام قضایی صلاحیت دار، حق اعتراض به بازداشت قانونی و حق جبران خسارت در صورت غیرقانونی بودن بازداشت) و همچنین، رعایت اصول مربوط به مکان های نگهداری پیش از محاکمه خواهد بود (باقری نژاد، ۱۴۰۰، ۲۸۶).

دوم، متهمان زیر ۱۸ سال: نظام قضایی برای متهمان زیر ۱۸ سال رویکرد حمایتی ویژه‌ای دارد. بر اساس ماده ۲۸۷ ق.آ.د.ک، در مورد متهمان زیر ۱۸ سال، اولویت با سپردن آنان به والدین یا سرپرستان قانونی است که در صورت نیاز به حضور، ملزم به معرفی آنها به مرجع قضایی هستند. افراد پانزده تا هجده سال نیز شخصاً ملزم به معرفی خود هستند. بر این اساس، اصل بر عدم صدور قرارهای تأمین قضایی (کیفری) متعارف برای این دسته از متهمان است؛ اما اگر صدور قرار تأمین ضرورت داشته باشد، فقط در مورد متهمان بالای ۱۵ سال صدور دو نوع قرار تأمینی کفالت یا وثیقه تجویز شده است. اگر اخذ کفالت یا وثیقه ممکن نباشد و یا جرم ارتكابی از جمله جرایم مذکور در ماده ۲۳۷ این قانون باشد، در این صورت، نگهداری موقت متهم در کانون اصلاح و تربیت مجاز است. البته قانونگذار از واژه "نگهداری" به جای "بازداشت" استفاده کرده که به نظر می‌رسد استفاده از این واژه با هدف کاستن از بار منفی مفهوم بازداشت و تأکید بر جداسازی متهمان نوجوان از زندانیان بزرگسالان و فراهم آوردن محیطی متناسب با سن آن هاست.

صدور قرار کفالت یا وثیقه برای متهمان زیر ۱۸ سال تابع شرایط و قواعد حاکم بر صدور این قرارها برای بزرگسالان است؛ اما پرسشی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا ولی یا سرپرست قانونی می‌تواند مال نوجوان ۱۵ تا ۱۸ سال را که از نظر قانون مدنی غیررشید است، به عنوان وثیقه برای او معرفی نماید؟ قانون در این زمینه ساکت است، ولی به نظر نمی‌رسد با منعی مواجه باشد؛ فلذا اصل بر

شخص تحت بررسی می‌تواند بازداشت موقت گردد. ماده ۱-۱۴۳ به بعد این قانون شرایط صدور و ابقای بازداشت موقت را به تفصیل بیان نموده است. مهم‌ترین نکته در این خصوص، پیش‌بینی مقام قضایی مستقل در مورد این قرار، تحت عنوان «قاضی آزادی‌ها و بازداشت» است. (Fourment, 2022: 9)

۳ مخاطب قرارهای تأمین کیفری

مخاطب این قرارها می‌تواند هم اشخاص حقیقی (اعم از بزرگسالان و نوجوانان) و هم اشخاص حقوقی باشند که با توجه به ماهیت اعتباری این دسته اخیر، شرایط و مقررات ویژه‌ای برای صدور قرارهای تأمینی آنان پیش‌بینی شده است.

۳٫۱ قرارهای صادره در مورد اشخاص حقیقی

نخست، متهمان بزرگسال: برای متهمان بزرگسال (بالای ۱۸ سال تمام)، مقام قضایی می‌تواند یکی از ده نوع قرار تأمین مندرج در ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک را با رعایت شرایط عام و خاص حاکم بر انتخاب نوع و میزان قرار صادر کند.

آنچه در صدور قرارهای تأمین کیفری باید مورد توجه قرار گیرد، رعایت اصول حاکم بر صدور قرارهای تأمین کیفری مانند رعایت اصل تناسب، صدور قرار پس از تفهیم اتهام است. اهمیت این موضوع در جایی بیشتر آشکار می‌گردد که این قرارها منجر به سلب آزادی اشخاص گردد. از این رو، هر چند، سلب آزادی اشخاصی که مجرمیت آن‌ها به صورت قانونی و قطعی اثبات گردیده است، به عنوان مهم‌ترین استثناء اصل آزادی پذیرفته شده است، اما در خصوص اشخاصی که فقط در مظان ارتكاب جرم قرار دارند، اصل برائت، مانعی در دستگیری و بازداشت اشخاص خواهد بود. این امر مستلزم رعایت اصل بازداشت نشدن غیر قانونی اشخاص (مصونیت شهروندان از دستگیری یا بازداشت

ایجاد کند که او مرتکب جنایت یا شروع به ارتکاب جنایت یا مرتکب یا شروع به ارتکاب جنحه‌ای شده که مجازات آن حداقل ۵ سال حبس است، می‌تواند با موافقت قبلی و تحت نظارت مقام قضایی دادسرا یا بازپرس متخصص حمایت از اطفال یا قاضی اطفال، به مدتی که این مقام قضایی، تعیین می‌کند و مدت آن نباید از ۱۲ ساعت بیشتر باشد، در اختیار افسر پلیس قضائی قرار گیرد. همچنین بر اساس ماده ۲ - ۱۰ این مصوبه، اطفال ۱۳ تا ۱۸ سال می‌توانند طبق شرایط پیش‌بینی شده در قانون آئین دادرسی کیفری و با رعایت مقررات ماده حاضر، تحت نظارت قضائی قرار گیرند (Mounier, 2020: 49). نظارت قضائی، حسب مورد، با قرار موجه قاضی اطفال، بازپرس یا قاضی آزادی‌ها و بازداشت اتخاذ می‌گردد.

در موضوعات جنحه‌ای، اطفال کمتر از ۱۶ سال فقط در شرایط مقرر در این قانون می‌توانند تحت نظارت قضایی قرار گیرند. براساس ماده ۳ - ۱۰ این مصوبه، اطفال ۱۶ تا ۱۸ سال می‌توانند در شرایط و روش‌های پیش‌بینی شده در ق.آ.د.ک، هنگامی که محکوم به مجازات حبس کمتر از دو سال می‌شوند، تحت تدبیر حضور در محل سکونت با نظارت الکترونیکی قرار گیرند. بر اساس ماده ۱۱ این قانون، اطفال ۱۳ تا ۱۸ سال تحت بررسی توسط بازپرس یا قاضی اطفال فقط در شرایط پیش‌بینی شده توسط ماده حاضر و مشروط بر اینکه این تدبیر ضروری باشد یا اتخاذ شیوه‌ای دیگر غیر ممکن باشد و همچنین الزامات نظارت قضایی و الزامات تدبیر حضور در محل سکونت با نظارت الکترونیکی، کافی نباشد، می‌توانند توسط قاضی آزادی‌ها و بازداشت تحت بازداشت موقت قرار گیرند. (Gouttenoire et Bonfils, 2021: 165)

جواز می‌باشد، مشروط بر آن که غبطه و مصلحت نوجوان رعایت شود. ولی، به‌عنوان نماینده قانونی صغیر، می‌تواند با رعایت مصلحت وی، مال او را به عنوان وثیقه معرفی کند. این اقدام باید با تشخیص مقام قضایی و اطمینان از عدم ورود ضرر به منافع صغیر انجام شود. در هر حال، برای جلوگیری از رویه‌های متفاوت، شفاف‌سازی قانونی یا صدور بخشنامه‌ای یکپارچه در این خصوص ضرورت دارد.

یکی از خلاءهای قانونی در مورد صدور قرارهای تأمین در ارتباط با نگهداری موقت متهمان زیر ۱۵ سال در صورت ارتکاب جرایم مهمی مانند قتل عمد است. در رویه قضایی نیز در این زمینه اختلاف نظر جدی وجود دارد. برخی معتقدند امکان نگهداری موقت برای افراد زیر ۱۵ سال وجود ندارد، چرا که صدر م ۲۸۷ ق.آ.د.ک امکان صدور قرار کفالت یا وثیقه را منوط به وجود ضرورت کرده است، بنابراین به طریق اولی امکان نگهداری موقت که یک قرار شدیدتر است وجود نخواهد داشت (حاجی تبار فیروزجانی، ۱۴۰۴، ۳۱۱) و از سوی دیگر، این رویکرد با نگاه حمایت‌گرانه قانونگذار نسبت به اطفال و نوجوانان سازگارتر است^۱. از سوی دیگر، برخی بر این باور هستند که بر اساس ذیل ماده ۲۷۸ ق.آ.د.ک امکان نگهداری موقت متهمان زیر ۱۵ سال در جرایم مذکور در ماده ۲۳۷ ق.آ.د.ک وجود دارد.^۲ علاوه بر این اطلاق م ۲۳۷ ق.آ.د.ک این اجازه را می‌دهد تا در صورت تشخیص مقام قضایی متهم زیر ۱۵ سال را به صورت موقت نگهداری کرد. به نظر می‌رسد این رویکرد دوم مخالف با اتخاذ سیاست جنایی حمایتی افتراقی قانونگذار ایران نسبت به اطفال و نوجوانان و همچنین تفسیر به نفع متهم باشد.

بر اساس ماده ۴ مصوبه شماره ۱۷۴-۴۵ مورخ ۲ فوریه ۱۹۴۵ درباره کودکان بزهکار فرانسه، طفل سیزده ساله نمی‌تواند تحت نظر قرار گیرد. با این حال، به طور استثناء، طفل ۱۰ تا ۱۳ ساله ای که علیه وی، قرائن قوی یا منسجمی وجود دارد که این ظن را

۲ - نظریه اکثریت قضات شهر بناب استان آذربایجان شرقی در نشست قضایی به شماره ۵۲۸۶-۱۳۹۷-۱۳۹۷/۲/۲۷.

۱ - ر.ک. اصل ۳۷ قانون اساسی و م ۸۸ قانون مجازات اسلامی

۳،۲ قرارهای صادره در مورد اشخاص حقوقی

با به رسمیت شناخته شدن مسوولیت کیفری اشخاص حقوقی در ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی، قانونگذار در ماده ۶۹۰ ق.آ.د.ک، امکان صدور قرارهای تأمین برای اشخاص حقوقی متهم به ارتکاب جرم را محصور به دو مورد، پیش‌بینی کرد؛ نخست، ممنوعیت از انجام برخی از فعالیت‌های شغلی مرتبط با جرم که این محدودیت باید متناسب با جرم بوده و صرفاً آن بخش از فعالیت را که ابزار یا بستر ارتکاب جرم بوده، هدف قرار دهد؛ دوم، منع تغییر ارادی در وضعیت شخص حقوقی که این قرار با هدف جلوگیری از از بین بردن ادله جرم، فرار از مسوولیت یا اخلال در روند دادرسی صادر می‌شود؛ این منع فقط شامل تغییرات ارادی و عمدی در وضعیت حقوقی و قانونی شخص حقوقی خواهد بود؛ بنابراین، اگر تغییرات قهری (غیرارادی)، مانند ورشکستگی، منجر به انحلال شخص حقوقی شود، این موضوع از شمول دستور منع این قرار خارج بوده و حتی می‌تواند از موجبات صدور قرار موقوفی برای شخص حقوقی باشد؛ چرا که همان‌گونه که فوت شخص حقیقی، بار مسوولیت کیفری را از دوش او برداشته و به استناد ماده ۱۳ ق.آ.د.ک، موجب توقف تعقیب امر کیفری می‌گردد، انحلال شخص حقوقی نیز همین حکم را خواهد داشت. قانونگذار تخلف از این ممنوعیت را مستوجب یک یا دو نوع از مجازات‌های تعزیری درجه هفت یا هشت برای مرتکب دانسته است؛ در حالی که در مورد تخلف از ممنوعیت از انجام برخی از فعالیت‌های شغلی، ضمانت اجرایی تعیین نکرده است؛ شاید لازم باشد قانونگذار با اصلاح بند اخیر ماده ۶۹۰ ق.آ.د.ک، این ضمانت اجرا را به نقض بند الف این ماده نیز تسری دهد. (نیکومنظری، ۱۴۰۲: ۱۲۰) هر چند برخی معتقدند انجام فعالیت‌های شغلی ممنوع، توسط اشخاص حقیقی ممکن است انجام پذیرد (فرهمند

و دیگران، ۱۴۰۲: ۳۵۶) و این امر بار مسوولیت کیفری ارتکاب جرم را بر دوش آنها قرار می‌دهد و عدم پیش‌بینی ضمانت اجرا در این ماده با فرض وجود مسوولیت کیفری برای اشخاص حقیقی با ایراد مواجه نخواهد بود.

به هر حال به نظر می‌رسد/از یک سو، عدم وجود ضمانت اجرای مناسب برای تغییر ارادی شخص حقوقی (کازلمی و چگینی، ۱۴۰۲: ۳۳۱) و فقدان ضمانت اجرا در صورت انجام برخی از فعالیت‌ها ممنوع/از سوی دیگر، از خلاءهای تقنینی موجود در این زمینه است. شاید بتوان علت این امر را در دسترس بودن شخص حقوقی از یک سو و شناسایی اموال او از سوی دیگر دانست. به نظر می‌رسد پیش‌بینی قرار تأمین منع انتقال اموال شخص حقوقی متهم به ارتکاب جرم با تعیین مدت توسط مقام قضایی می‌تواند مشکل تضمین حقوق بزه‌دیده را نیز برطرف کند.^۱

سوالی که در این جا به ذهن متبادر می‌گردد این است که آیا امکان صدور قرار نظارت قضایی در مورد اشخاص حقوقی وجود دارد؟ اگرچه در این زمینه با سکوت قانونی مواجه هستیم، اما به دو دلیل می‌توان به این پرسش پاسخ منفی داد؛ از یک سو، ماهیت برخی از قرارهای نظارت قضایی (مانند قرار عدم خروج از کشور یا ممنوعیت از رانندگی و ...) با ذات و ماهیت اشخاص حقوقی همخوانی ندارد. از سوی دیگر، قرار نظارت قضایی ممنوعیت از انجام برخی از فعالیت‌های شغلی به عنوان قرار تأمین قضایی (کیفری) برای اشخاص حقوقی در ماده ۶۹۰ ق.آ.د.ک پیش‌بینی شده است و اگر نظر مقام قضایی بر صدور این ممنوعیت باشد، آن را به عنوان قرار تأمین صادر خواهد کرد.

صدور قرار تأمین برای اشخاص حقوقی بر خلاف اشخاص حقیقی، الزامی نیست و «در صورت اقتضا» صادر می‌گردد و همچنین امکان صدور هر دو نوع

قرار تأمین کیفری و تابع ضوابط و مقررات ناظر بر این دسته از قرارهاست.

۱ - باید در نظر داشت که این نوع قرار با قرار تأمین خواسته از جهات مختلفی متفاوت خواهد بود. چرا که این قرار، نوعی

حقوقی در صورتی که خود متهم شناخته گردد یا منافع او با منافع شخص حقوقی در تضاد باشد، دادگاه یک نماینده ویژه صرفاً برای نمایندگی شرکت در فرایند دادرسی کیفری تعیین می کند تا حقوق دفاعی شخص حقوقی حفظ شود (Salomon, R, 2018: 57).

۴ انواع قرارهای تأمین کیفری

قرارهای تأمین کیفری، که با هدف تضمین حضور متهم در فرایند رسیدگی و دسترسی به وی و تضمین حقوق بزه دیده صادر می‌شوند (آشوری، ۱۴۰۲: ۴۸) را می‌توان با توجه به ماهیت این قرارها، به سه دسته کلی تقسیم نمود:

۴.۱ قرارهای التزامی یا تعهدآور

نوعی از قرارهای تأمین قضایی (کیفری) هستند که گاه متهم و گاه شخص ثالث را ملزم به انجام تعهداتی می‌نمایند. این تعهدات می‌توانند همراه یا بدون تعیین وجه التزام باشند:

نخست، قرار مبتنی بر التزام متهم که در این دسته از قرارها، مستقیماً از خود متهم تعهد گرفته می‌شود تا بر اساس این تعهد، تکلیفی را بر عهده بگیرد؛ این تکلیف می‌تواند جنبه ایجابی داشته باشد، مانند التزام به حضور با قول شرف، التزام به حضور با تعیین وجه التزام، التزام به معرفی نوبه‌ای با تعیین وجه التزام، التزام مستخدمان رسمی کشوری یا نیروهای مسلح با تعیین وجه التزام؛ یا جنبه سلبی داشته باشد مانند التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با قول شرف، التزام به عدم خروج از حوزه قضایی با تعیین وجه التزام یا التزام به عدم خروج از منزل یا محل اقامت.

در خصوص قرارهای التزامی اشخاص عادی با ابهام و مشکلی مواجه نخواهیم بود و قانونگذار عدم التزام آنها را با تبدیل قرار به نوع دیگری در تبصره یک ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک پاسخ داده است که می‌تواند حتی در صورت استنکاف متهم از تأمین این نوع قرار با تجویز ماده ۲۲۶ این قانون، منجر به بازداشت بدل

قرار تأمینی پیش‌بینی شده در ماده مذکور به صورت همزمان برای اشخاص حقوقی وجود دارد. شاید فلسفه اختیاری بودن صدور قرار تأمین قضایی (کیفری) برای اشخاص حقوقی را در استثنایی بودن مسوولیت کیفری آنها باید جستجو کرد؛ چرا که همانگونه که ماده ۱۴۳ قانون مجازات اسلامی تأکید می‌نماید اصل بر مسوولیت کیفری شخص حقیقی است و مسوولیت شخص حقوقی بدون مسوول دانستن شخص حقیقی قابل تصور نخواهد بود؛ صدور قرار تأمین مناسب برای اشخاص حقیقی مسوول در دل اشخاص حقوقی، مقام قضایی را از صدور قرار تأمین برای اشخاص حقوقی بی‌نیاز می‌سازد و ماهیت قرارهای تأمین اصداری برای اشخاص حقوقی نیز بر نقش و عملکرد اشخاص حقیقی توجه داشته و در واقع آنها را منع از فعالیت شغلی مرتبط با جرم یا تغییر عمدی وضعیت شخص حقوقی می‌نماید. این دو نوع ممنوعیت می‌تواند با هم و همزمان بر عملکرد اشخاص حقیقی و حقوقی بار گردد.

بر اساس ماده ۴۵-۷۰۶ ق.آ.د.ک.ف، شخص حقوقی می‌تواند تحت نظارت قضایی و الزامات و دستورهای مذکور در این قانون قرار گیرد. شخص حقوقی باید نماینده قانونی خود را معرفی نماید و در صورت عدم معرفی نماینده، رییس دادگاه شهرستان به درخواست بازپرس یا شاکی، نماینده دادگستری را برای نمایندگی شخص حقوقی انتخاب می‌نماید (Art. 706-43 c.pr.pén). در این حالت نماینده وظیفه دارد بر تصمیمات مدیران شرکت نظارت کرده تا از انجام فعالیت‌های مجرمانه جدید یا از بین بردن دارایی‌ها جلوگیری کند و توأمان اجرای سایر قرارهای صادر شده نظیر منع فعالیت یا اصدار چک را در داخل شرکت نظارت و تضمین نماید، همچنین با ارائه گزارش‌های مالی به صورت مستقیم به بازپرس مانع از آن شود تا شرکت با ایجاد یک ورشکستگی صوری خود را از پرداخت خسارات و جزای نقدی معاف کند. با توجه به رویه قضایی موجود در محاکم کیفری نماینده قانونی شخص

در مورد قرار التزام به عدم خروج از منزل یا محل اقامت، هرچند با استقبال رویه قضایی مواجه نیست، نیز مشکلات عدیده‌ای وجود دارد. اگر چه مواد ۲۳ تا ۲۹ آیین‌نامه مذکور به این موضوع پرداخته است، اما هنوز راهکارهای عملی و جامعی برای اجرای آن به طور دقیق و کارآمد ارائه نشده است. حبس خانگی شهروندان به منظور پرهیز از صدور قرارهای تأمینی سنگین و حتی بازداشت موقت، هرچند تدبیر شایسته‌ای خواهد بود، اما اگر چارچوب اجرایی دقیقی نداشته باشد، تأمین‌کننده اهداف صدور قرارهای تأمینی نخواهد بود.

قانونگذار در مورد تخلف از قرار عدم خروج متهم از حوزه قضایی ضمانت اجرایی تعیین ننموده است. در این موارد، مقام قضایی می‌تواند به استناد عموم و جواز م ۲۴۳ ق.آ.د.ک پس از احضار و دسترسی به متهم، قرار مزبور را تشدید نماید (حاجی تبار فیروز جانی، ۱۴۰۴: ۲۹۲). بدیهی است در صورت عدم احضار، امکان جلب متهم وجود خواهد داشت.

قانونگذار در راستای قراردادی شدن آیین دادرسی کیفری، صدور قرارهای التزامی را منوط به موافقت متهم دانسته است (نیازپور، ۱۴۰۳: ۱۰۸). همان‌گونه که گذشت، بر اساس تبصره ۱ ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک، اگر متهم، التزام به حضور با قول شرف را نپذیرد، این قرار تبدیل به التزام به حضور با تعیین وجه التزام می‌شود و در صورت امتناع از پذیرش سایر قرارهای التزامی مذکور در بندهای ب تا ث، قرار کفالت صادر خواهد شد. سوالی که در اینجا به ذهن متبادر می‌گردد این است که اگر متهم در این فرض، التزام به حضور با تعیین وجه التزام را هم نپذیرد، آیا این قرار لزوماً به قرار کفالت تبدیل می‌شود؟ به نظر می‌رسد قانونگذار صرفاً ضمانت اجرای عدم پذیرش قرار التزام به حضور با قول شرف را تبدیل این قرار به قرار التزام به حضور با وجه التزام دانسته است. تبدیل قرار التزام به قرار کفالت، مربوط به زمانی است که بدو قرار التزام صادر و متهم آن را نپذیرد. بنابراین، اگر در این فرض متهم قرار التزام به حضور با تعیین وجه التزام را نپذیرد، این قرار (التزام به

از عجز در معرفی کفیل یا تودیع وثیقه گردد؛ اما در صورت صدور قرار التزام برای مستخدمان رسمی کشوری یا نیروهای مسلح با تعیین وجه التزام و موافقت متهم، تا زمانی که تعهد سازمان مربوطه به مقام قضایی اعلام نشود، با متهم چگونه باید رفتار کرد؟ آیا می‌توان مستنبت از ماده فوق، متهم را بازداشت کرد یا باید او را بلاقید آزاد نمود؟ آنچه به نظر می‌رسد این است که نص ماده ۲۲۶ ق.آ.د.ک به صراحت در مورد قرارهای تأمین کفالت و وثیقه تعیین تکلیف نموده و اصل، عدم بازداشت افراد بوده و در صورت فقدان مجوز قانونی جهت بازداشت، امکان سلب آزادی شهروندان وجود ندارد و حتی این رفتار، تخلف و مصداق جرم بازداشت غیرقانونی خواهد بود، بنابراین نمی‌توان با قیاس و تفسیر موسع، ضمانت اجرای ماده فوق را به موضوع حاضر تسری داد و متهم کارمند را بازداشت کرد. اگر تعهد پرداخت مذکور در بند ج ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک را متوجه سازمان محل استخدام مستخدم دولتی بدانیم، استفاده از سازوکارهای دادرسی الکترونیکی برای اخذ تعهد از سازمان مربوطه در کوتاه‌ترین زمان، بهترین راه حل خواهد بود (طهماسبی، ۱۴۰۳: ۱۲۵) و تا زمان وصول پاسخ، متهم نیز در محیط مرجع قضایی (دفتر دادسرا یا دادگاه)، تحت نظارت، منتظر خواهد ماند؛ اما اگر تعهد را به خود متهم و پرداخت را به سازمان مربوطه معطوف بدانیم، در جلسه رسیدگی، تعهد به پرداخت وجه از محل حقوق از متهم اخذ و متهم آزاد می‌گردد و موضوع این تعهد به سازمان مربوطه اعلام می‌گردد و در صورت تخلف متهم، سازمان مربوطه نسبت به کسر حقوق و پرداخت آن در حق دولت اقدام می‌نماید. این رویکرد تا حدودی از ماده ۱۹ آیین‌نامه اجرایی نحوه اجرای قرارهای نظارت و تأمین قضایی قابل استنباط است؛ چرا که این ماده در توضیح این قرار، «التزام به حضور با تعیین وجه التزام با قید تعهد پرداخت از محل حقوق وی از طرف سازمان مربوط» را ذکر نموده است. به هر حال این دو نوع تفسیر می‌تواند در عمل باعث اختلاف در رویه‌ها گردد و این موضوع نیازمند رویه قضایی یکپارچه یا اصلاح قانون است.

است. اگرچه این پیش‌بینی به منظور تضمین حقوق دفاعی متهم صورت گرفته، اما ممکن است در تعارض با اصل تفکیک مقام تحقیق از مقام تعقیب باشد. (در تعارض دو اصل، هیچ‌یک به طور کامل از بین نمی‌رود، بلکه یکی به نفع دیگری کنار گذاشته می‌شود (باقری‌نژاد، ۱۴۰۰: ۸۱))؛ به نظر می‌رسد در مرحله دادگاه، تشخیص قاضی دادگاه در احراز ملائمت یا عدم ملائمت کفیل قطعی بوده و قابلیت اعتراض نخواهد داشت.

پرسش دیگری که در این جا مطرح می‌شود این است که آیا امکان قبول کفالت متهمی از متهم دیگر وجود دارد؟ برخی معتقدند از آن جا که اثبات ملائمت مالی کفیل شرط پذیرش شخص به عنوان کفیل است و در کفالت وجود سه شخص کفیل، مکفول و مکفول له لازم است، پاسخ به سؤال فوق مثبت خواهد بود. (حاجی تبار فیروز جانی، ۱۴۰۴: ۲۹۸) اما به نظر می‌رسد پذیرش این امر با فلسفه پیش‌بینی قرار کفالت منافات داشته باشد، چرا که هدف از صدور قرار تأمین کیفری تضمین دسترسی به متهم است. از این رو منطقی نخواهد بود شخصی که خود تحت تضمین و کفالت دیگری است، بتواند تضمین‌کننده حضور متهم دیگری باشد.

نکته قابل تأمل در خصوص آ.د.ک.ف عدم وجود ساز و کاری همچون قرار کفالت در نظام آیین دادرسی کیفری ایران است. قانونگذار فرانسه با توجه به اصل تفرید در حقوق کیفری تودیع وثیقه را جایگزین مناسبی برای این امر می‌داند و تمرکز بر رفتار متهم را جایگزین اتکا به شخص ثالث کرده و با این امر می‌تواند تضمین‌کننده کارایی، سرعت و عینیت در اجرا باشد، همچنین کارکرد دو گانه وثیقه این قرار را بسیار کارآمد تر از کفالت کرده و به تحقق عدالت ترمیمی کمک شایانی می‌نماید (Pradel et al., 2021: 456).

۴،۲ قرار وثیقه

قرار وثیقه نیز همانند قرار کفالت یک تصمیم آمره قضایی است. در صورت صدور قرار وثیقه، متهم

حضور با وجه التزام) بدون رضایت متهم صادر می‌شود و ضمانت اجرای عدم رعایت آن (جلب متهم و تبدیل و تشدید قرار) اعمال خواهد شد. به هر حال، این موضوع نیز نیازمند شفافیت بیشتر در قانون یا رویه قضایی خواهد بود.

در ماده ۱۳۸ ق.آ.د.ک.ف، فهرست کاملی از تعهداتی را که متهم می‌تواند به آن‌ها ملزم شود، ارائه می‌دهد. این تعهدات شامل ممنوعیت خروج از محدوده‌های جغرافیایی خاص، ممنوعیت ملاقات با افراد مشخص، ممنوعیت حمل سلاح، گذراندن آزمایش‌های پزشکی یا روان‌پزشکی، عدم غیبت از محل اقامتگاه خود، حضور به صورت نوبه‌ای نزد مقامات صالح و ... می‌باشد. نحوه اجرای هر کدام از این دستورات که ذیل عنوان کلی نظارت قضایی قرار می‌گیرند و در خود قانون مشخص شده است. در این میان قاضی تحقیق می‌تواند نظارت بر اجرای تعهدات را به افراد و نهادهای مختلفی نظیر افسران پلیس قضایی، رؤسای پاسگاه های ژاندارمری و خدمات تعلیق مراقبتی و اشتغال زندان به عنوان یک نهاد تخصصی که وظیفه آن نظارت بر اقدامات جایگزین بازداشت است، بسپارد. همچنین نهادهای مارالذکر موظف هستند تا گزارش های دوره ای را در خصوص وضعیت متهم به قاضی ارائه دهند. باید خاطر نشان کرد که ضمانت اجرای عدم رعایت تعهدات مشارالیه نیز در ق.آ.د.ک.ف دستور بازداشت متهم در نظر گرفته شده است (Art. 138 c.pr.pén). موضوعی که در نظام حقوقی ایران، همانگونه که گفته شد، با چالش‌های متعددی روبه‌روست.

دوم، التزام شخص ثالث با صدور قرار کفالت که یک تصمیم آمره قضایی است و توسط مقام قضایی اتخاذ می‌شود و نیازمند رضایت متهم نیست. (سهرابی و اکرمی، ۱۴۰۲: ۴۱) اگر مقام قضایی (بازپرس) ملائمت کفیل را احراز نکند (احراز این موضوع کاملاً آزادانه در اختیار مقام قضایی است) (کرامت، ۱۳۹۳: ۱۳۲)، باید موضوع را به دادستان اطلاع دهد و نظر دادستان در این خصوص لازم‌الاجرا

نکته قابل توجه در ارتباط با قرار وثیقه این است که هیچ‌گونه الزام قانونی به ارجاع امر به کارشناسی به منظور تقویم قیمت وثیقه معرفی شده وجود نداشته (افتخاری، ۱۴۰۲: ۱۱۹) و مقام قضایی می‌تواند با توجه به قیمت عرفی و عقلایی و بر اساس نظر خود ارزش وثیقه را تقویم کند. مهم‌ترین اثر این امر تسریع فرآیند رسیدگی و جلوگیری از بازداشت متهم است.

همان‌گونه که گذشت، در ارتباط با قرار وثیقه و کفالت قانونگذار در ماده ۲۲۶ ق.آ.د.ک بیان می‌دارد «متهمی که در مورد او قرار کفالت یا وثیقه صادر می‌شود تا معرفی کفیل یا سپردن وثیقه به بازداشتگاه معرفی می‌گردد؛ اما در صورت بازداشت، متهم می‌تواند تا مدت ده روز از تاریخ ابلاغ قرار بازپرس، نسبت به اصل قرار منتهی به بازداشت یا عدم پذیرش کفیل یا وثیقه اعتراض کند...» منظور از بازداشتگاه، مکان مخصوص بازداشت در محل مرجع قضایی است که متهم را در ساعات اداری تا تعیین تکلیف قرار اصداری، به صورت موقت، نگهداری می‌نماید؛ در صورت پایان وقت اداری، متهم به زندان معرفی می‌گردد و منظور از بازداشت در این ماده، انتقال به زندان است. هرچند انتخاب نوع قرار بر عهده مقام قضایی است و جز در صورت صدور قرار بازداشت موقت، متهم حق اعتراض به نوع قرار تأمینی را ندارد، اما قانونگذار به منظور احترام به اصل برائت و جلوگیری از بازداشت تابعان حقوق، به متهم اجازه داده است تا در صورت بازداشت بدل از عجز در معرفی کفیل یا تودیع وثیقه، نسبت به اصل قرار منجر به بازداشت هم اعتراض نماید. به هر حال به منظور جلوگیری از ابهامات احتمالی و برداشت‌های قضایی مختلف پیشنهاد می‌گردد قسمت مذکور در ماده فوق به این صورت اصلاح گردد «... با صدور قرار کفالت یا وثیقه، متهم به بازداشتگاه اعزام شده و در صورت عدم معرفی کفیل یا تودیع وثیقه به زندان منتقل می‌گردد...».

در نظام حقوقی فرانسه، با توجه به زیر ساخت های موجود، مقام قضایی از طریق به کارگیری ابزار

اختیار دارد تا به منظور تأمین وثیقه، وجه نقد یا ضمانت بانکی یا مال (منقول یا غیرمنقول) تودیع نماید. تأملی در مواد مربوط به قرار وثیقه چالش‌ها و پرسش‌هایی را به ذهن متبادر می‌سازد؛ **نخست**، آیا بازپرس می‌تواند وثیقه معرفی شده را قبول نکند؟ به نظر می‌رسد جهت جلوگیری از اعمال سلیقه شخصی، بازپرس مکلف به قبول وثیقه است، مگر دلایل موجهی برای عدم قبول داشته باشد. در صورت عدم قبول، باید این موضوع را با ذکر علت در پرونده منعکس کند (ماده ۲۲۲ ق.آ.د.ک)؛ ضمانت اجرای عدم رعایت این موضوع، محکومیت انتظامی درجه ۴ به بالا خواهد بود. وثیقه تعرفه شده باید معادل وجه وثیقه بوده و قابل توقیف باشد. این که مشاهده می‌گردد مراجع قضایی از پذیرش اموال منقول ارزشمند خودداری می‌کنند به علت عدم قابلیت توقیف آنهاست که این مهم نیازمند تعیین سازوکار قانونی و اجرایی است؛ **دوم**، آیا امکان تغییر یا تبدیل نوع وثیقه به درخواست متهم وجود دارد؟ قانون در این خصوص ساکت است و رویه قضایی نیز متفاوت عمل می‌کند. به نظر می‌رسد که اگر تغییر یا تبدیل وثیقه به هدف اولیه صدور قرار تأمین لطمه وارد نکند و حقوق بزه دیده را دچار تعذر نسازد، منعی وجود ندارد. این رویکرد مبتنی بر اصل جواز و اباحه در حقوق است و پیشنهاد می‌شود رویه‌ای واحد از طریق بخشنامه یا نظریه مشورتی ایجاد شود. **سوم**، اگر جزئی از وثیقه معرفی شده توسط متهم در نهاد دیگری توقیف شده باشد، آیا امکان توقیف مابقی وثیقه وجود دارد؟ در رویه عملی، وثیقه‌ای که سابقاً در مرجع قضایی یا نهاد دیگری جزئاً توقیف شده، با وجود عدم منع از لحاظ نظری، مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد. علت عدم پذیرش چنین وثیقه‌ای چالش‌هایی است که در اجرای احکام مطرح می‌شود. اگرچه در عمل، اموال مشاعی که به عنوان وثیقه معرفی می‌شوند، تنها با قبول شریک یا شرکای دیگر مورد پذیرش قرار می‌گیرد، اما اغلب مقامات قضایی ترجیح می‌دهند از پذیرش این‌گونه وثیقه‌ها بویژه وثایق دارای سابقه بازداشت خودداری کنند.

قضایی، تعهدات و تدابیر تحمیل شده ذیل قرار مذکور من جمله تودیع وثیقه و مبلغ آن همچنین تصمیم قاضی مبنی بر رد درخواست متهم برای تغییر یا لغو قرار می شود (Art. 185 et 186 c.pr.pén). البته باید اشاره داشت که رویه حاکم بر نظام آیین دادرسی کیفری فرانسه به عبارتی دریافت وجه رایج به منزله وثیقه به علت تفاوت ها در ساختار اقتصادی نمی تواند در نظام حقوقی ایران کارگشا تلقی گردد.

۴،۳ قرار بازداشت موقت

از مواد ۲۱۷ به بعد ق.آ.د.ک مصوب ۱۳۹۲، اصل عدم جواز بازداشت موقت استنباط می‌گردد، مگر در موارد حصری و با رعایت دقیق شرایط قانونی. در نظام قضایی ایران، در دو مورد خاص قرار بازداشت موقت اجباری پیش‌بینی شده است؛ **نخست**، بر اساس ماده ۱۲۳ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح (اصلاحی ۱۳۸۲) در جرم اختلاس نظامیان، بازداشت موقت الزامی است. (صفی شلمزاری و دیگران، ۱۳۹۸: ۹۹) **دوم**، بر اساس ماده ۳۵ آیین‌نامه دادرسی و دادگاه‌های ویژه روحانیت (اصلاحی ۱۳۸۴) موارد بازداشت موقت اجباری بر اساس دو معیار نوع جرم و هدف بازداشت آمده است. اگرچه بر اساس تبصره ماده ۲۳۷ ق.آ.د.ک، موارد بازداشت موقت الزامی به جز در جرایم پیش‌بینی شده در قوانین ناظر به نیروهای مسلح ملغی است، اما از آن جا که آیین‌نامه دادرسی و دادگاه‌های ویژه روحانیت با فرمان مقام رهبری در سال ۱۳۵۸ تصویب گردیده و جنبه فراتقنینی دارد، از شمول تبصره ماده ۲۳۷ خارج بوده و همچنان بازداشت موقت اجباری پیش‌بینی شده در آن لازم‌الاجراست.

در برخی مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز از قرار بازداشت موقت سخن به میان آمده است و پرسشی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که آیا این نوع قرار و به طور کلی مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام توسط قانون عام آیین دادرسی کیفری نسخ شده‌اند؟ این موضوع در

دادرسی الکترونیک وضعیت تمکن مالی کفیل یا وثیقه مورد نیاز را ارزیابی نموده و نسبت به پذیرش کفیل یا بازداشت وثیقه اقدام می‌نماید. تمام اختیارات قضایی لازم جهت کارشناسی موضوع و اقدام نسبت به آن را مقام قضایی دارا می‌باشد (Giraudeau, 2001: 90)، بنابراین، در عمل، هیچ‌گونه نگهداری متهم یا بازداشت او در این رابطه سالبه به انتفاع موضوع است. همچنین از آنجایی که منطبق بر ق.آ.د.ک.ف وثیقه به دو بخش با اهداف متفاوتی تقسیم می‌گردد باید توسط مقام قضایی مشخص شود که تا چه میزانی در جهت تضمین حضور متهم در تمام مراحل دادرسی ملحوظ شده و تا چه مبلغی به منظور تضمین پرداخت هزینه های دادرسی، جزای نقدی و جبران خسارت بزه دیده است. (Art. 142-1 c.pr.pén). از آنجایی که مبلغ و شرایط وثیقه توسط خود مقام قضایی تعیین می‌گردد و عمدتاً رویه حاکم پذیرش وجه نقد است، قاضی مکلف به پذیرش آن خواهد بود و در نتیجه از ابراز رویکرد های سلیقه ای به شکل عمده جلوگیری می‌شود، از طرف دیگر این امر منجر به عدم نیاز مقام قضایی به کارشناس در جهت تقویم مورد وثیقه خواهد بود (Rassat, 2017: 605). دیوان عالی کشور فرانسه ذیل رأی شماره ۱۶-۸۱،۴۲۳ صادره در تاریخ ۱۰ مه ۲۰۱۶ تأکید می‌کند که قاضی باید به طور مشخص توضیح دهد که چرا میزان مبلغ مورد وثیقه ضروری است و چگونه میان دو هدف تقسیم می‌گردد. این رأی نشان می‌دهد که هرچند قاضی در تعیین مبلغ اختیار دارد، لیکن این اختیار مطلق و سلیقه ای نبوده و باید کاملاً مستدل و قابل بازبینی باشد (Cour de cassation, chambre criminelle, 2016). قابل ذکر است که منطبق بر ق.آ.د.ک.ف متهم در هر مرحله از تحقیقات با ارائه مستندات می‌تواند از قاضی تحقیق درخواست نماید که قرار کنترل قضایی یا یکی از تعهدات آن را لغو یا اصلاح کند و در صورتی که قاضی تحقیق با این درخواست مخالفت نماید (Art. 140 c.pr.pén)، متهم قادر است نزد شعبه تحقیق دادگاه استیناف اعتراض کند که شامل بر اصل صدور قرار کنترل

اساس ماده ۲۴۰ ق.آ.د.ک، دادستان مکلف است ظرف بیست و چهار ساعت نظر خود را اعلام نماید. حال چالشی که در اینجا مطرح است، حالتی است که دادستان با قرار بازداشت مخالفت کرده و بازپرس نیز از نظر خود عدول نموده و تابع نظر دادستان می‌گردد. از آن جا که در طی مدت بیست و چهار ساعت اعلام نظر دادستان و عدول بازپرس، متهم در زندان نگهداری می‌شود در حالی که هم نظر بازپرس و هم نظر دادستان بر عدم بازداشت اوست، این امر منجر به تضییع حقوق متهم خواهد شد. به نظر می‌رسد برای جلوگیری از این امر، باید تدابیری اندیشیده شود، مانند این که امکان معرفی کفیل یا ارائه وثیقه به صورت موقت تا زمان تعیین تکلیف نهایی قرار وجود داشته باشد یا فرآیند تصمیم‌گیری در این مورد با فوریت و حداکثر تا پایان وقت اداری انجام شود.

براساس ق.آ.د.ک.ف، صدور قرار بازداشت موقت الزامی نیست و یک اقدام استثنایی تلقی می‌شود. این اصل به صراحت در قانون (Art. 144 c.pr.pén) و رویه قضایی فرانسه (Bauer, 2008: 76) تأکید شده است. چرا که در نظام حقوقی فرانسه، اصل بر آزادی فرد است. هر متهمی، تا زمانی که بی‌گناهی او ثابت نشده، آزاد فرض می‌شود. بازداشت موقت تنها در شرایطی توجیه می‌شود که دلایل کافی برای محدود کردن این آزادی وجود داشته باشد و بازداشت موقت به عنوان "آخرین راه حل"^۱ در نظر گرفته می‌شود. این بدان معناست که قاضی تنها زمانی می‌تواند چنین قراری را صادر کند که سایر قرارهای تأمین کیفری، مانند نظارت قضایی یا وثیقه، برای تأمین اهداف دادرسی کافی نباشند همچنین صدور قرار بازداشت موقت منوط به احراز شرایط سختگیرانه‌ای است که در ق.آ.د.ک.ف آمده است. این شرایط عبارتند از نخست، جرم ارتكابی باید مجازات حبس بیش از سه سال داشته باشد. دوم، بازداشت موقت باید تنها راه برای دستیابی به یکی از اهداف قانونی باشد

مورد دو مصوبه این مجمع مطرح می‌گردد؛ **نخست**، قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری که در ماده ۳ (ارتشا) و ماده ۵ (اختلاس)، بازداشت موقت اجباری را پیش‌بینی کرده و **دوم**، موارد بازداشت موقت اجباری که در قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر بیان شده است.

در ارتباط با قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری به نظر می‌رسد با استناد به نظریه تفسیری شورای نگهبان مورخ ۲۴/۰۷/۱۳۷۲ که مقرر می‌دارد هیچ یک از مراجع قانونگذاری حق رد، ابطال، نقض یا فسخ مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام را ندارند، مگر آنکه مصوبه مجمع در خصوص اختلاف بین شورای نگهبان و مجلس باشد که در این صورت، مجلس حق طرح و تصویب قانون مغایر را دارد، می‌توان نتیجه گرفت که مقررات بازداشت موقت در مواد ۳ و ۵ قانون موصوف که در مقام اختلاف بین شورای نگهبان و مجلس به تصویب مجمع رسیده، توسط ق.آ.د.ک نسخ شده است. در مورد قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر نیز می‌توان گفت هر چند این قانون به عنوان یک معضل در مجمع تشخیص مصلحت نظام تصویب شده، اما ماده ۴۵ این قانون به صراحت بیان داشته که اصلاح این قانون توسط مجلس بلامانع است و از آنجا که «اصلاح» اعم از «نسخ» اصلاح جزئی یا اعمال احکام کلی یک قانون بر قانون دیگر» خواهد بود، بنابراین، اعمال مقررات ق.آ.د.ک بر این قانون (قانون مبارزه با مواد مخدر) بلامانع بوده و احکام ق.آ.د.ک در خصوص بازداشت موقت بر این قانون حاکم خواهد بود و بازداشت موقت پیش‌بینی شده در این مصوبه نیز ملغی گردیده است. (طهماسبی، ۱۴۰۳: ۱۴۸)

هرچند علی‌الاصول تأیید قرار تأمین قضایی (کیفری)، نیازمند تأیید دادستان یا مقام دیگری نیست، اما قرار بازداشت موقتی که توسط بازپرس صادر می‌شود باید به تأیید دادستان برسد؛ چرا که این نوع قرار، سالب آزادی شهروندان خواهد بود. بر

¹ - Ultima ratio

متهمانی شد که در مرحله دادگاه به دنبال عجز از معرفی کفیل یا تودیع وثیقه بازداشت می‌گردند؛ چرا که قطعاً تفاوتی در ماهیت بازداشت موقت و قرار تأمین منجر به بازداشت وجود ندارد. بنابراین، هر نوع بازداشتی تحت قرار تأمین در مرحله دادگاه قابل اعتراض بوده و مرجع اعتراض به آن نیز به صراحت ماده ۲۴۶ ق.آ.د.ک دادگاه تجدیدنظر استان است، حتی اگر این قرار از دادگاه کیفری یک صادر شده باشد. به هر حال، پیشنهاد می‌گردد یا قانونگذار لفظ «موقت» را از عبارت مذکور در ماده فوق حذف نماید یا قرار منجر به بازداشت را نیز در کنار قرار بازداشت موقت، تصریح کند.

بر اساس ق.آ.د.ک.ف، در مرحله دادگاه (محاکمه)، قضات دادگاه نیز با رعایت شرایط قانونی و اصول مندرج در قانون مذکور می‌توانند در خصوص تداوم یا لغو قرارهای تأمین کیفری صادر شده در مرحله تحقیق تصمیم‌گیری کنند و متهم حق دارد به قرارهای تأمین کیفری صادر شده، از جمله بازداشت موقت و نظارت قضایی، اعتراض کند (Ambroise-Castérot, 2025: 209). این حق اعتراض به عنوان یکی از اصول اساسی دادرسی منصفانه در این نظام حقوقی شناخته شده است.

ابهام دیگر در ارتباط با بازداشت موقت این نکته است که چنانچه پرونده بعد از صدور قرار بازداشت موقت و کیفرخواست به دادگاه ارجاع شده و مرجع قضایی با درج ایرادات، پرونده را به دادسرا نزد بازپرس برگرداند، در صورت تقاضای تخفیف قرار توسط متهم، مخاطب این تقاضا کدام مقام قضایی خواهد بود؟ بازپرسی که تصمیم خود را گرفته یا دادگاهی که پرونده را به دادسرا ارجاع داده است؟ اگرچه در این مورد، نظریه‌های مشورتی متفاوتی دیده می‌شود،^۱ اما در رویه عملی، هر دو نهاد در این خصوص اظهار نظر نموده و نه تنها منعی در این زمینه ندارند، بلکه خود را مواجه با تکلیف می‌دانند و تا زمانی که پرونده نزد آنها مطرح است اتخاذ

(مانند جلوگیری از فرار، جلوگیری از تبانی، جلوگیری از ارتکاب جرم مجدد، و...) در نهایت، برای اطمینان از رعایت این اصل، تصمیم نهایی برای بازداشت موقت به یک مرجع مستقل، یعنی قاضی آزادی‌ها و بازداشت‌ها واگذار شده است تا از هرگونه تصمیم‌گیری غیرضروری و غیرموجه جلوگیری شود. در نتیجه پس از برگزاری یک جلسه رسیدگی ترافعی با حضور متهم، وکیل او و دادستان؛ قاضی آزادی‌ها و بازداشت تصمیم خود را مبنی بر صدور یا عدم صدور قرار بازداشت موقت اعلام می‌کند، این امر تضمین‌کننده حقوق متهم و در راستای احترام به اصل تناظر در مقابل شدیدترین قرار تأمین قضایی (کیفری) خواهد بود (Larguier, Jean, Conte, (Philippe, Detraz, stephane. 2023: 354).

ابهام دیگری که در ارتباط با قرار بازداشت مطرح است به ماده ۲۴۶ ق.آ.د.ک برمی‌گردد. بر اساس این ماده «در مواردی که پرونده متهم در دادگاه مطرح شده و از متهم قبلاً تأمین اخذ نشده یا تأمین قبلی منتفی شده باشد، دادگاه خود یا به تقاضای دادستان و با رعایت مقررات این قانون، قرار تأمین یا نظارت قضایی صادر می‌کند. چنانچه تصمیم دادگاه منتهی به صدور قرار بازداشت موقت شود، این قرار، طبق مقررات این قانون، قابل اعتراض در دادگاه تجدید نظر استان است.» همانگونه که ملاحظه می‌گردد این ماده به قرار بازداشت توسط دادگاه اشاره دارد، اما صرفاً از «بازداشت موقت» نام برده و «قرار تأمین منجر به بازداشت» را ذکر نکرده است که همین امر، قابلیت اعتراض به آن را با ابهام مواجه می‌سازد. اما از آنجا که اصل بر عدم جواز بازداشت تابعان حقوق است و در قانون اساسی و ق.آ.د.ک بر حق اعتراض متهمان در بازداشت تأکید شده است و این نوع حق اعتراض در مرحله دادسرا به صراحت پذیرفته شده است (ماده ۲۲۶ ق.آ.د.ک) و تفسیر موسع قوانین شکلی بر این امر صحه خواهد گذاشت، باید قائل به حق اعتراض برای

۷/۹۳/۱۴۳۵ - مورخ ۹۳/۶/۲۲ و نظریه شماره ۷/۹۳/۲۰۲۱ - مورخ ۹۳

۱ - ر.ک. نظریه مشورتی شماره ۷/۹۴/۱۱۳۱ - مورخ ۹۴/۵/۷، نظریه شماره ۷/۹۳/۲۰۳۶ - مورخ ۹۳/۸/۲۷ - نظریه شماره

ای که ق.آ.د.ک.ف مدت بازداشت را در جرائم جنحه نهایتاً تا ۴ ماه و ذیل شرایط بسیار خاص با تصمیم گیری مستدل قاضی آزادی‌ها و بازداشت صرفاً ۲ بار و هر بار حداکثر ۴ ماه قابل تمدید می‌داند، تا از یک سال (یا دو سال در موارد خاص نظیر قاچاق مواد مخدر یا جرائم سازمان یافته) فراتر نرود (-Art. 145 c.pr.pén). همچنین در جرائم جنایی مدت بازداشت یک سال در نظر گرفته شده که می‌تواند توسط قاضی آزادی‌ها و بازداشت برای یک دوره ۶ ماهه تمدید گردد، در این میان نباید کل طول دوره بازداشت از یک سقف معقول وابسته به مجازات جرم تجاوز نماید البته مقام تحقیق باید نسبت به تمدید مستنداتی مبنی بر لزوم آن ارائه نماید و صرف گذشت زمان و عدم تکمیل تحقیقات ادله‌ای برای تمدید محسوب نمی‌شود. (Art. 145-2 c.pr.pén).

در نهایت، از آن‌جا که هرگونه تغییر یا تمدید قرار بازداشت موقت، نیازمند تأیید دادستان است، به نظر می‌رسد این پیش‌بینی قانونگذار خلاف اصل تفکیک مقام تحقیق از مقام تعقیب باشد، چرا که دادستان (مقام تعقیب) در امر مربوط به تحقیق (نوع قرار) دخالت می‌کند. البته علاوه بر این مورد، موارد دیگری نیز از عدم رعایت این اصل در قانون دادرسی کیفری مشاهده می‌شود (مانند مواد ۸۹، ۱۰۵، ۷۳، ۷۶ و ۲۶۶ ق.آ.د.ک) در هر حال، به نظر می‌رسد برای رفع این ایراد، می‌توان مانند برخی از کشورها، مقام قضایی مستقل از مقام تعقیب، پیش‌بینی نمود. بر اساس ماده ۱۴۵ ق.آ.د.ک.ف، قاضی آزادی‌ها و بازداشت، در صورتی که اعتقاد به مفید بودن بازداشت داشته باشد، تصمیم به بازداشت موقت متهم می‌گیرد و این امر را به او تفهیم خواهد کرد. اگر قاضی آزادی‌ها و بازداشت، تصمیم به بازداشت موقت نداشته باشد، در صورت اقتضاء، دستور به اعمال تدابیر نظارت قضایی خواهد داد. (قانون دادرسی کیفری فرانسه، ۱۳۹۴: ۱۴۳)

تصمیم خواهند کرد فارغ از این که بازپرس بخواهد این ایراد را مطرح کند که در گذشته تصمیم‌گیری کرده یا قاضی دادگاه بیان کند که پرونده نظر شعبه وی فعلاً مطرح نیست. این ابهام رویه‌ای نیازمند شفاف‌سازی و ایجاد رویه واحد خواهد بود.

خلاء قانونی دیگری که در این زمینه وجود دارد، در ارتباط با مواعد چهارگانه برای آزادی متهم و رفع بازداشت است که در ماده ۲۴۲ ق.آ.د.ک بیان گردیده است. در تمام مواردی که مواعیدی تعیین شده، ملاک تعیین مدت، حبس است. حال سوال این است که اگر مجازات جرمی حبس نباشد (سلب حیات یا قصاص)، این مدت چگونه محاسبه می‌شود؟ به نظر می‌رسد در این صورت، باید موضوع را از شمول ماده ۲۴۲ خارج دانست و تصمیم‌گیری در مورد مدت بازداشت را با مقام قضایی دانست. این یک خلأ قانونی مهم است که نیاز به اصلاح قانون برای تعیین حداکثر مدت بازداشت در جرایم با مجازاتی غیر از حبس دارد. همچنین، به نظر می‌رسد تکلیف مقرر در صدر ماده ۲۴۲ در مورد بازنگری در قرار بازداشت در مواعد یک ماه یا دو ماه، مربوط به دادسرا بوده و دادگاه با چنین تکلیفی مواجه نیست. با این حال، حد نصاب‌های زمانی (سقف زمانی) هم در مورد بازداشت موقت و هم در مورد قرارهای تأمین منجر به بازداشت باید رعایت شود.

اهمیت توجه به مدت نگهداری متهم در بازداشت موقت تا جایی است که در پرونده‌های مشهوری مانند "پرونده اوترو" که در آن تعدادی از متهمان به اشتباه برای مدت طولانی در بازداشت موقت بودند، دستگاه قضایی فرانسه با انتقادات شدیدی مواجه شد و این امر به اصلاحاتی در قوانین و رویه قضایی منجر گردید تا از تکرار چنین اشتباهاتی جلوگیری شود (Magendie, 2008: 77). این پرونده‌ها و احکام قضایی متعاقب آن، بر اهمیت تضمین حقوق متهم و استفاده از بازداشت موقت به عنوان آخرین راه‌حل، تأکید کرد. به گونه

¹ - Outreau

۵ نتیجه‌گیری

نظام و آیین‌نامه‌های فرادستی مواجهه است. این امر ضمن ایجاد ناهمگونی در رویه قضایی، اصل قطعیت و پیش‌بینی‌پذیری حقوقی را تحت تأثیر قرار داده و به ایجاد ناامنی حقوقی برای تابعان نظام کیفری منجر می‌شود.

در مقابل، مطالعه تطبیقی با نظام حقوقی فرانسه نشان داد که این کشور با طراحی ساختاری منسجم، بر اصل آزادی متهم تا پیش از صدور حکم نهایی تأکید داشته و بازداشت موقت را صرفاً در شرایط کاملاً استثنایی و به‌عنوان آخرین تدبیر مجاز می‌داند. پیش‌بینی مقام مستقل «قاضی آزادی‌ها و بازداشت»، الزام به استدلال‌مند بودن تصمیمات قضایی، وجود طیف متنوعی از تدابیر جایگزین مانند نظارت قضایی و نظارت الکترونیکی، و ضمانت اجرای بطلان در صورت عدم رعایت تشریفات، از نوآوری‌های حقوق فرانسه در این زمینه است. این الگو، ضمن حفظ امنیت قضایی و کارآمدی دادرسی، کمترین تعرض را به آزادی‌های فردی وارد می‌کند.

در پرتو این یافته‌ها، اصلاح ساختار حقوقی ایران در چند محور اساسی ضروری است: نخست، بازنگری در مقررات مربوط به بازداشت موقت و جایگزین کردن آن با تدابیر نظارتی متنوع و کم‌هزینه‌تر؛ دوم، پیش‌بینی نهادی مستقل مشابه قاضی آزادی‌ها و بازداشت برای تضمین بی‌طرفی تصمیمات سالب آزادی؛ سوم، رفع خلأهای قانونی در خصوص اشخاص حقوقی و تدوین ضمانت اجرای مؤثر؛ چهارم، ایجاد شفافیت در رویه‌های اجرایی از طریق آیین‌نامه‌های کارآمد و آموزش تخصصی قضات. بهره‌گیری از تجارب فرانسه در این زمینه، با رعایت اقتضات نظام حقوقی ایران، می‌تواند ضمن تضمین حقوق متهم و بزه‌دیده، به تحقق دادرسی منصفانه، کاهش جمعیت کیفری، و ارتقای اعتماد عمومی به نظام عدالت کیفری کمک شایانی نماید.

قرارهای تأمین کیفری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای شکلی در فرآیند دادرسی کیفری، نقش بنیادینی در تضمین حضور متهم، صیانت از حقوق بزه‌دیده و تحقق اهداف عدالت کیفری ایفا می‌کنند. با این حال، یافته‌های این مقاله حاکی از آن است که در نظام حقوقی ایران، با وجود پیش‌بینی مقررات متعدد در ق.آ.د.ک، چالش‌های نظری و عملی قابل توجهی در فرآیند صدور، اجرا و نظارت بر این قرارها وجود دارد.

نخست آن‌که، تحلیل ساختار قانونی حاکم بر قرارهای تأمین، بیانگر آن است که بسیاری از مفاهیم و قواعد از شفافیت لازم برخوردار نبوده و ابهامات تفسیری در مواردی منجر به برداشت‌های متعارض و اتخاذ رویه‌های ناهمگون قضایی شده‌اند. اصل تناسب، به‌عنوان یکی از اصول اساسی در انتخاب نوع و میزان قرار تأمین، در بسیاری از موارد به‌درستی اجرا نمی‌شود؛ به‌گونه‌ای که گاه صدور قرارهای شدید مانند بازداشت موقت بدون وجود ضرورت‌های قانونی، منجر به نقض حقوق اساسی متهم، از جمله اصل برائت، شده است.

دوم آن‌که، خلأهای قانونی در حوزه صدور قرار برای اشخاص حقوقی، نوجوانان و در موارد خاص مانند قرارهای نظارت قضایی، نشانگر نیاز به اصلاح و بازنگری در مقررات شکلی موجود است. همچنین، عدم وجود ضمانت اجرای مناسب برای موارد تخلف از قرارهای صادره، به‌ویژه در حوزه اشخاص حقوقی، تضعیف‌کننده کارکرد بازدارندگی و حمایتی این قرارهاست.

سوم آن‌که، بررسی قرار بازداشت موقت به‌عنوان شدیدترین نوع قرار تأمین، نشان می‌دهد که نظام حقوقی ایران در مواردی با تعارضات میان مقررات قانون عادی، مصوبات مجمع تشخیص مصلحت

منابع

- Ambroise-Castérot, Coralie, Beauvais, Pascal & Léna, Maud. (2025). Code of Criminal Procedure. Paris: Dalloz. **[In French]**
- Ashoori, Mohammad. (2023). Criminal Procedure, Vol. 1. Tehran: Samt Publications. **[In Persian]**
- Bagherinezhad, Zeinab. (2021). Principles of Criminal Procedure. Tehran: Kharsandi Publications. **[In Persian]**
- Bauer, Michèle. (2008, May 23). Pre-trial Detention, the Exception at Last? Village de la Justice. **[In French]**
- Cour de cassation, chambre criminelle. (2016, may 10). Pourvoi n 16-81.423 [Decision in the necessity to justify the amount of bail]. Publie au bulletin. **[In French]**
- Eftekhari, Mohammad Asef. (2023). The Standard for Valuing Property and the Challenges of Non-Cash Bail. Nasim-e Kosar Journal, 3(8), 117-129. **[In Persian]**
- Farahmand, Mojtaba, Shabanfar, Alireza & Qajavand, Zubeydeh. (2023). Criminal liability of legal entities. Journal of Legal Studies, 34, 349-376. **[In Persian]**
- Fourment, Francois. (2022). Criminal Procedure. Paris: Editions paradigm. **[In French]**
- Giraudeau, Géraldine. (2021). Criminal Bail and Criminal Policy: A Relationship with Variable Geometry. Revue Archives de politique criminelle, (23). **[In French]**
- Gouttenoire, Adeline & Bonfils, Philippe. (2021). Juvenile Law. Paris: Dalloz. **[In French]**
- Hajipour, Yaser. (2022). Judicial Officers in the Criminal Process (Iran and England). Tehran: Majd Publications. **[In Persian]**
- Hajitabar Firozjanei, Hasan. (2025). Criminal Procedure (1). Tehran: Majd Publications. **[In Persian]**
- Karami, Qasem. (2014). Judicial Independence in the Iranian Legal System and International Documents. Tehran: Dadyar Publications. **[In Persian]**
- Kazemi, Seyyed Sajjad & Chegini, Hamed. (2023). Bail and Judicial Supervision Orders for Legal Persons: A Serious Threat to Guaranteeing Victims' Rights. Judicial Law Journal, (121), 329-349. **[In Persian]**
- Larguier, Jean, Conte, Philippe, Detraz, stephane. (2023). Procedure penale. Paris: Dalloz. **[In French]**
- Magendie, Jean-Claude. (2008). The Outreau Crisis: From the Grip of Emotion to the Ambiguity of Reform. Droit et cultures, (55). **[In French]**
- Mounier, Paul-Emmanuel. (2020). The New Code of Juvenile Criminal Jus-

- justice: A Revolution for Juvenile Justice? *Revue pénitentiaire et de droit penal*, 144(3). **[In French]**
- Niazpour, Amir Hassan. (2024). *The Agreed-Upon Criminal Procedure*. Tehran: Mizan Publications. **[In Persian]**
- Nikoumanzari, Amin. (2023). Criminal Sanctions for Legal Persons in the Criminal Systems of Iran and the USA. *Judicial Law Journal*, (127), 111-135. **[In Persian]**
- Pradel, Jean. (2023). *Manual of Criminal Procedure*. Paris: Cujas. **[In French]**
- Pradel, Jean, Varaut, Alexandre. (2021). *Les grands arrest du droit criminal*. 13e edition. Paris: Dalloz. **[In French]**
- Q.A.D.K.F. (2015). [Abbreviation for] *Code of Criminal Procedure*. Translated by Abbas Tadayyon. Tehran: Kharsandi Publications. **[In Persian]**
- Rassat, Michele-Laure. (2017). *Procedure penale*, 3e edition. Paris: Ellipses. **[In French]**
- Safi Shalamzari, Saeed, Azimi Faradbeh, Tayebeh & Jalali, Seyyed Mojtaba. (2019). *An Examination of the Proportionality of Temporary Detention with the Principle of Presumption of Innocence in Crimes Committed by Armed Forces*. *Journal of Jurisprudence, Law and Criminal Sciences*, (12), 92-110. **[In Persian]**
- Salemon, R. (2018). *Le controle judiciaire des personne morales: un dispositif a renforcer*. *Actualite juridique penal*, Dalloz. **[In French]**
- Shoja, Farhad. (2023). *The Principle of Presumption of Innocence and the Defensive Rights of the Accused in the Criminal Systems of Iran and Canada*. Tehran: Farahim Publications. **[In Persian]**
- Sohrabi, Seyyed Mostafa & Akrami, Rouhollah. (2023). *A Critique and Review of Criminal Precautionary Orders in the Laws of Iran and England*. *Journal of Comparative Studies in Islamic Countries' Laws*, 1(3), 38-55. **[In Persian]**
- Tahmasbi, Javad. (2024). *Criminal Procedure (Preliminary Investigations)*, Vol. 2. Tehran: Mizan Publications. **[In Persian]**
- Vergès, Étienne. (2022). *Criminal Procedure*. Paris: Lexis Nexis, Litec. **[In French]**